

Tednik

Učiteljski Tovariš.

Glasiló avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Štev. 29.

V Ljubljani, 20. malega srpana 1906.

XLVI. leto.

„Učiteljski Tovariš“ izhaja vsak petek. Ako je na ta dan praznik, izide list dan pozneje. Vse leto stoji 8 K, pol leta 4 K, četrt leta 2 K. Spise je pošiljati samo na naslov: Uredništvo „Učiteljskega Tovariša“ v Idriji. Naročnino prejema Francišek Črnagoj, nadučitelj v Ljubljani (Barje). — Vse pošiljatve naj se pošiljajo franko. — Rokopisov ne vračamo. — Oglasi in poslanice stanejo za stran 30 K, pol strani 16 K, $\frac{1}{2}$ strani 10 K, $\frac{1}{4}$ strani 8 K, $\frac{1}{8}$ strani 4 K; manjši inserati po 30 h petit-vrsta. Večkratno objavlanje po dogovoru. Priloge poleg poštnine 6 K.

Vsebina: Poziv. — Učitelj in politika. — Naš denarni zavod. — Čuvajmo svoje pravice. — Risanje v ljudski šoli po sedanjih zahtevah. — Vestnik. — Razgled po šolskem svetu. — Listnica uredništva. — Uradni razpisi učiteljskih služb. — Inserati.

POZIV.

Izvršuje sklep glavne skupščine „Zaveze jugoslovanskih avstrijskih učiteljskih društev“ v Šostanju, sklicuje podpisani pripravljalni odbor za osnóvanje jugoslovanske učiteljske zveze ustanovni shod te zveze v Belgrad povodom kongresa vsega srbskega učiteljstva meseca avgusta.

Podpisani odbor vabi vse zveze učiteljskih društev bratskih jugoslovanskih narodov — hrvaškega, srbskega in bolgarskega — da blagovolé izvoliti nekaj delegatov, ki se udeleže tega zborovanja, t. j. ustanovnega shoda. Imena dotičnih delegatov naj se javijo pripravljalnemu odboru jugoslovanske učiteljske zveze, v roke tov. L. Jelence v Ljubljani, Rimska cesta h. št. 7, vsaj do 31. julija 1906.

Kraj, dan kakor tudi dnevni red javimo pravočasno.

Pripravljalni odbor za snóvanje „Jugoslovanske učiteljske zveze“

v Ljubljani, dne 15. julija 1906.

E. Gangl s. r.

L. Jelenc s. r.

Iv. Šega s. r.

Učitelj in politika.

Delo je vir in namen življenju. Ono je tudi razvedrilo, posebno če je menjajoče. To zlasti za učitelja, ki si ne more lahko privoščiti drugega razvedrila.

Delo v šoli ne zadostuje. Učitelj ne more ostati brezčuten in brezdelen, ko vidi zunaj toliko gorja, zatiranja, terorizma, telesnega in duševnega uboštva, ko vidi, kako živi ljudstvo človeku neprimerno in nedostojno, brez poezije, da ne zajema iz bogatega zaklada znanosti in umetnosti. Njegov idealizem ga sili, da poučuje, pomaga, tolaži, vodi. Mnogo stvari lahko napolnuje človeško dušo, mu olepša in olajša življenje. Predvsem: umetnost, narodno gospodarstvo, dobrotelost, politika.

Učitelj se lahko peča z vsako izmed teh reči, in sicer z ono, za katero ima več prilike, zmožnosti in veselja.

Kot umetnost si mislim predvsem njeno populariziranje, ne pa toliko stvarjenja, ker tega je malokdo zmožen v toliki meri, da bi mogel biti dobrotnik človeštva. Kdor pa uganja brez pravih zmožnosti diletantizem, le trati svoje moči, muči občinstvo in posebno svoje tovariše, ki so moralno prisiljeni, kupovati in priporočati njegove proizvode.

Narodnemu gospodarstvu posveča učiteljstvo vse premalo pozornosti. Koliko je dela pri kmetijskih društvih in zadrugah, pri posojilnicah in mlekarah! Posebno priporočamo tovarišem, naj sodelujejo pri mlekarah in posojilnicah in naj jih ustanavljajo, kjer so razmere za to. Tudi zadržno gibanje ima velik vzgojevalen pomen. Ne bodimo tesnosrčni in priznajmo to, pa tudi, da je učiteljstvo nekoliko zašlo, ko se je dalo nahujskati zoper zadržno organizacijo. Tudi to moramo priznati, da se je nekega našega tovariša brez potrebe pregnalo v nasprotni tabor, ker so ga napadali zaradi zadržnega delovanja. Seveda tudi on ni imel toliko treznosti, da bi bil ločil narodnogospodarsko delo od političnega in se je vrgel popolnoma v naročje klerikalcem, nam v škodo, sebi v sramoto.

Dobrotelost pač učitelj težko izkazuje, najbolje še pri tem je, da skrbi za sirote in sodeluje pri sirotinskih svetih, ki jih baje ustanove.

Izmed vseh teh omenjenih stvari pa sega najglobokeje v ljudstvo politika, ker je najbolj razširjena in najlažje dostopna. Vsakdo politizuje, zato mora imeti tudi učitelj jasne pojme o politiki.

Tovariši Žirovnik, Strmšek in Kabaj so obravnavali prav hvalevredno učiteljevo delovanje zunaj šole, posebno Žirovnikov

referat je kakor izklesan in se bere kakor program. Naj ga vsak tovariš še enkrat prebere in si ga živo vtisne v spomin.*) Tovariš Kabaj je z nami deloma istih nazorov, kar je razvidno iz današnjih izvajanj. Prva dva tovariša sta politiko le malo omenila. Potrebno pa je, da tudi o tem izpregovorimo resno, odločno besedo.

Govoriti hočemo najprej o naših političnih strankah in potem, kako naj učitelj politično deluje. Da naj deluje, je gotovo, ker se temu ne more in ne sme ogniti, ker je to dolžan kot naravni učitelj in voditelj ljudstva. Torej: učitelj naj politično deluje! Ali za katero stranko naj deluje? Ali naj dela sploh za katero naših obstoječih strank?

Vsak ima svoje mišljenje in svoje simpatije. Kdor ima svoje utrjeno prepričanje, izkušeno v bojih, ga ta članek ne bo pregovoril. Takim tudi ni namenjen, ampak v prvi vrsti onim, ki se ne vedo nikamor obrniti, ki niso zadovoljni z nobeno naših strank, ki imajo zmožnost in veselje do političnega dela, a nimajo simpatije do nobene stranke in obupavajo nad našo prihodnostjo.

Oglejmo si torej naše stranke!

S klerikalizmom imamo čiste račune. On je odnekaj nasprotnik svobode in napredka. Pojavil se je pri vseh narodih, verah in v vseh časih in vedno prinašal pogubo in sužnost. Naš klerikalizem še ne pokaže vseh rogov, ker še ni dosegel zmage, ampak je še v opoziciji. A oponirati je lahko delo, ker je treba le kritizirati, a ne delati; podirati, a ne zidati. Zato se zdi marsikomu klerikalna stranka še precej simpatična in narodna. Ali kaj bi bilo, ko bi klerikalizem zmagal, nas uči zgodovina srednjega veka, pa tudi sedanjega pri vseh narodih in verah, kjer vlada klerikalizem. Sedaj opazujejo tisoči oči delovanje klerikalcev, a vendar mora še na stotine časopisov pisati o njih škandalih in terorizmu. Kaj bi bilo potem, ko bi ne bilo nobene kontrole več, ko bi klerikalizem uničil vse nasprotnike, onemogočil vsako opozicijo! Smo proti terorizmu vsakega stanu in bi se mu morali ustaviti, pa naj pride od duhovske, advokatske ali aristokratske strani. Najhujša pa je vlada duhovstva, ker se je skoro ni mogoče otresti, zakaj ona omreži vse javno in zasebno življenje.

Da je klerikalizem nasproten šoli, učiteljstvu in prosveti, je dognano in dokazano s tisoči in tisoči zgledov. Da je nasproten novodobni šoli, vidimo vsak dan in beremo v klerikalnih časopisih in pastirskih listih klerikalnih prvakov. Njim roji še vedno po glavi konkordatna doba, ko je bil učitelj le nekak korepetitor za krščanski nauk in ves pouk le v pomoč temu nauku. Naša šola ima drug namen, in zato jo je klerikalizem vedno preganjal in jo bo.

Tudi učiteljskemu stanu klerikalci niso naklonjeni, in o tem imajo tovariši svoje izkušnje. Ideal klerikalcev je — učitelj-redovnik, redovnica, kot je že v več deželah, kjer je klerikalizem na krmilu. A tudi, če bi posvetno učiteljstvo ostalo, bi bili vendar učitelji le sužnji, ko bi zavlada klerikalizem, ker bi bili potem popolnoma pod vplivom duhovščine. In kaj se pravi to, vedo oni, ki to okušajo. Nek podobar mi je dejal: „Največji siromak, največji suženj je oni, ki živi od cerkve!“ Kaj nam pomaga tudi sijajna plača, če pa ni dušne svobode? Rajši svoboden cigan kot pitan suženj!

In prosveta? Tu izkušajo klerikalci posebno varati javnost. Napravljajo predavanja, izdajajo „učene“ spise, trosijo časnike, snujejo izobraževalna društva. Ali kakšna je ta omika, ki jo pridigujejo, kakšna kultura, ki jo razširjajo? Vsa omika je eno-

stranska, slabša kot nobena, ker rodi nadutost, daje napačne pojme za prave, laž za resnico. Le oglejmo si gonjo zoper razdružitev zakona! Kako se je takrat lagalo, kako begalo ljudi, a vendar je civilni zakon živa potreba v gotovih slučajih. Ponosno sme biti učiteljstvo, da se je ono najmanj podpisavalo zoper omenjeno razdružitev.

Kdor hoče natančno spoznati klerikalno omiko, mu prav gorko priporočamo branje „Domoljuba“, potem bo gotovo izgubil zadnje simpatije do klerikalcev. Zadnji čas smo dobili zopet nov dokaz, kako klerikalizem nasprotuje prosveti. Tovariš Žirovnik in njegov sin sta prirejala pozimi v šoli vsakovrstna nepolitična predavanja, zlasti o aktualnih vprašanjih. A kako ju je „Slovenec“ napadel, kako ščuval deželni šolski svet! In škof, ta prvi predstavitelj in pokrovitelj klerikalizma na Kranjskem, ki je že prej svaril svoje ovčice v pastirskih listih pred predavanji „Akademije“ in „Prosvete“, je hitro izdal nov pastirski list špeciialno za Žirovnikov slučaj in rotill vernike, naj ne hodijo poslušati takih predavanj. Ta list so čitali 17. junija 1906. po vseh kranjskih cerkvah, in to nam je jasen dokaz, kako stališče zavzema klerikalizem napram prosveti. Učitelj torej ne more in ne sme delovati za klerikalce, ne more biti ud te stranke, če tudi bi ga — kot je Jakliča — postavila na odlično mesto!

S klerikalno stranko ni nič. To ne velja samo za Kranjsko, ampak tudi za Štajersko, Primorsko in Koroško. Povsod so klerikalci sovražniki šole, učiteljstva, svobode in prosvete. Na Primorskem so to tovariši že davno uvideli, medtem ko so na Štajerskem z ozirom na „slogo“ delali dolgo časa proti svojemu boljšemu prepričanju, a sedaj so se jim tudi tam jele odpirati oči. In na Koroškem je pa ravno klerikalizem slovenskih voditeljev kriv strašnega propadanja slovenstva. Koroški učitelji ne morejo biti vneti za stranko, ki ustanavlja šole s samostansko vzgojo, ki vedno ruje proti šoli in učiteljstvu in je zoper vsako svobodo. Ne smemo torej napačno soditi koroških učiteljev, ki so po ogromni večini Nemci, sodeč jih po pisavi „Mira“ in drugih klerikalnih listov. Oni so delavni in imajo velik ugled in upliv, prav kakor pri nas duhovniki. Tudi oni redki Slovenci, ki so med njimi, niso vsi klerikalci, in tovariš P. iz Velikoveca mi je rekel, da njega nemški tovariši čisto nič ne bojkotujejo in ne sovražijo, četudi je Slovenec, ker je svobodomiseln. Toliko mimogrede tovarišem, ki še niso prišli v dotiko s koroškimi učitelji. Pisec je imel že večkrat priliko z njimi občevati, in so radi govorili z njim slovensko, če so znali, in vedno so upoštevali njegovo prepričanje.

Oglejmo si sedaj našo liberalno stranko! Liberalizem je imel lepo preteklost. Priboril je ljudstvu ustavo. Sedanjosti pa nima in tudi ne prihodnosti. Svojo nalogo je izpolnil. Tu mislim liberalizem, kakršen je, in posebno, kakršen je pri nas. Ne smemo šteti med liberalce vsakega, ki je nasprotnik klerikalizmu. Tak program je preozek in brezvpliven, in klerikalizma se z njim ne premaga, če ni postal ta že tako nasilen, da tudi mirne in nebrigajoče se ljudi sili na odpor. Stranka, ki se hoče bojevati s klerikalizmom, mora imeti tudi pozitiven program, ker le s tem, da se da ljudstvu novih idej in stremljenj, ki napolnijo njegovo dušo, se ga odtuji klerikalizmu.

Naš liberalizem je docela trhel. Nenaravna koalicija z Nemci, ki mu je na Kranjskem dala oblast, mu je mnogo škodovala, ker ga je omehkužila in dajala nasprotnikom dobro orožje. Zadnje deželnozborsko zasedanje je bilo pojav, ki je oveselil srca onih, ki simpatizirajo z liberalci. Mislili so, da je prišlo novo življenje, da bodo sedaj liberalci kot delavna opozicija — kar jim gre po razmerju somišljenikov — dosledno in

*) O tem vprašanju imamo pripravljen članek tovariša Widra, ki ga priobčimo prihodnjč. Uredništvo.

veselo si pridobivali na terenu. A po obstrukciji in par shodih je vse zastalo, zopet je prišlo mrtvilo, agonija.

In v čem je obstajalo in obstoja liberalno gibanje pri nas? Imamo nekaj zabavnih društev z liberalno barvo, nekaj spečih političnih in imamo šolsko družbo, ki jo vzdržujejo in podpirajo liberalci, ki pa deluje v klerikalnem smislu. Njih poslanci ne hodijo med narod, literatura, ki jo proizvajajo, je ljudstvu povečini neumljiva in neprimerna. Ves boj vodi edini „Slov. Narod“. Pa tudi ta list je slabo urejevan, dasitudi neprimerno boljše od drugih, ki le životarijo. Naj omenim le eno stvar, namreč zopet gonjo zoper razdružitev zakona. Kako mnogo bralcev „Slov. Naroda“ ni vedelo nič, da pride ta gonja in zakaj gre pri tem, dokler niso slišali tega s prižnice. Zato niso bili poučeni in niso mogli poučiti drugih, če niso brali o tem v nemških listih. Dolžnost lista bi bila vendar, da to vprašanje natančno razsvetli. Koliko bi bilo potem manj podpisov! Tako pa se je mnogo odličnih naprednjakov podpisalo, ker niso vedeli, za kaj gre.

Liberalna stranka ima precej mož, ki so simpatični, ki delajo, n. pr. župan Hribar. Tudi dr. Tavčar je delal, in njegovo delo ni bilo malo, saj je pri zadnjih državnozborskih in deželnozborskih volitvah slonelo vse delo na njegovih ramah in sloni še sedaj „Slov. Narod“. Ali njegovo delo ni bilo plodonosno, ker ni imel idej in si ni znal pridobiti sodelavcev. Sedaj je pa postal komoden in bogat. Svetovalo se mu je, naj odstopi od vodilnih mest in gre v pokoj. Da odstopi, bi bilo prav, ker je njegovo ime tako pronosirano in od klerikalcev zlorabljeno, da se ljudstvo boji in ogiblje kot hudič križa vsake reči, pri kateri je on zraven. A v pokoj naj bi ne šel, ampak se pomaknil v nižje vrste ali pa se posvetil n. pr. izdajanju poljudnih spisov o pravoznanstvu in podpiranju umetnosti, kar bi mu bilo lahko, ker ima denar. To so misli političnega samotarca, ki so mu nekateri liberalci simpatični in mu tudi prija njih antiklerikalni program.

Ker so slovenske dežele agrarne, ni misliti, da bi si jih osvojil liberalizem, posebno sedanji ne. Zato kaže tudi vedno bolj sree za meščanstvo, kar je čisto prav, ker se bo v mestih še najdalje ohranil in je tudi najlažje delovati na podlagi razrednega boja.

Nam, ki živimo v veliki večini na kmetih, ne kaže naravnost propagirati liberalizma, kar bi bilo Sisifovo delo, ker ne proderemo, ampak le sebi škodujemo. Kjer so pa tla zanj, naj se ga podpira proti klerikalizmu.

Ostane nam še socijalistična stranka. To je velesimpatična stranka, ki ima natančno izdelan in izvajan program, dasitudi stoji zdaj še v štadiju razrednega boja in ne more obsegati vseh stanov. Vendar v slovenskih deželah zanj ni pravih tal. Zato pri nas za enkrat še nima prihodnosti. Kdor je pa v kraju, kjer so razmere zanj ugodne, ga lahko podpira, posebno če je že organizacija tu. Socijalisti jako cenijo znanost in šolo. Nobena stranka tako resno ne neguje in ne razširja znanosti in umetnosti kot oni. A ne enostransko kot klerikalci, ki podavajo ljudem le to, kar se strinja z njih strankarskim in dogmatičnim stališčem, ampak socijalisti negujejo pravo objektivno znanost in resno, solidno umetnost. Oni imajo vse polno pevskih, izobraževalnih, abstinenčnih društev, prirejajo poučne izlete in predavanja, na katerih govore priznani učenjaki. In ravno društvo „Svobodna šola“, ki si je postavilo smoter, braniti šolo pred klerikalnim nasilstvom, ima največ članov in najboljšo brambo v organizovanem delavstvu.

Pogosto se očita socijalni demokraciji judovsko vodstvo. A na tem ni nič. Tam pošlje na strankarska zborovanja vsaka

organizacija svoje zastopnike, ki si potem izvolijo strankarsko vodstvo. In če je nekaj židov izvoljenih v vodstvo, je to le znamenje, da so bili ti posebno delavni in zaslužni za organizacijo. Sicer se pa dr. Adlerju in Ellenbognu ne more odrekati velike nadarjenosti in agilnosti.

A, kakor omenjeno, pri nas še ni tal za socijalno demokracijo, ker ni pravega proletarijata, ki je najbolj dostopen tem idejam. Tako vidimo, da pri nas ni pravzaprav nobene politične stranke, za katero bi mogel človek z nagnjenjem in uspehom delovati. Pa zato ne obupati in se odpovedati političnemu delovanju! Klerikalizem je došel na vrhunec svoje moči, in vse pisanje „Slov. Naroda“, da se vedno bolj širi liberalna misel, ne more zakriti tega dejstva. Velika je moč klerikalizma, a nepremagljiva ni. En rod živi le malo časa, in v 20 ali 30 letih pridnega političnega dela se lahko prerodi najbolj klerikalna dežela.

Zadnje čase se je pojavilo pri nas mnogo mladih, pa tudi starejših mož, ki mnogo obetajo. Z visokih šol ne prihajajo več samo ljudje, ki se hitro otresejo vseh idealov in katerih vsa dušna hrana obstoji v čitanju dnevnih novic in delo izven urada v tem, da pri „Stamtischu“ pripovedujejo, kako so ga sinoči vlekli, ampak prav mnogo takih, ki imajo srce za narod in roke za delo.

A kaj naj delamo? Nove stranke nam ne kaže ustanavljati. Porodila se bo sama, če ne neodvisna kmetiška, pa realistična ali obe

Dotokrat pa se ogibljimo agitacije za obstoječe stranke, kjer niso dane razmere za to. A kjer so, le delujmo bodisi za liberalce bodisi za socijaliste, ker je naš najhujši sovražnik klerikalizem. Tega pobijajmo povsod.

Drugod pa pripravljajmo teren. Pobijajmo predsodke in terorizem, učimo ljudstvo samostojno misliti in ga izobražujmo, preganjajmo klerikalne časnike in delajmo, da se bodo brali tudi nasprotni. Tega se klerikalci še najbolj boje, ker dobro vedo, kako malo je v njih listih resnice.

Ne spuščajmo se preveč v agitacijo, ker si s tem jemljemo možnost za sedanje in še bolj za prihodnje delo. Ne napravljajmo si prehudih, zlasti osebnih nasprotnikov. Glejmo, da napravimo ljudstvo prosvetljeno. Z grmečimi govori, z veliko politiko se dosežejo hipni uspehi, ki pa niso trajni. Trajna in stanovitna je le izobrazba.

Delajmo v malem. Tovariš Žirovnik priporoča zbiranje mladine in predavanja. To je prav dobro. Učitelj naj ostane v dotiki z mladino, ki izstopi iz šole. Posoja naj ji knjige, po razmerah pozneje tudi časnike, a najboljši je ustni pouk. Pozneje naj ji ustanovi društvo, bralno ali pevsko, ali pazi naj, da tega ne stori prehitro, da ga ne dobe nasprotniki v svoje roke.

Izkuša naj priti v društva; inteligentna oseba lahko za seboj potegne celo društvo. Pa ne sme biti tak, da bi iskal le oblasti in časti, ampak naj pridno dela, ker le, kdor dela, ima tudi vpliv.

Marsikje pa tudi društvo ni mogoče ustanoviti in ohraniti. Tam naj si učitelj izbere še manjši krog, ki ga naj poučuje, namreč one, s katerimi občuje. Tako naj bo za sedaj naše politično delo. Mora se pa kmalu poroditi stranka, za katero se bomo lahko ogrevali in z uspehom zanjo delovali. Zanja hranimo moči, a sedaj ji pripravljajmo teren, usposabljammo ljudske duše, da bodo pripravljene, sprejeti njene ideje.